

גאווה בלימוד תורה

ר' יצחק ב"ר אהרן מינקובסקי ליטא תקמ"ח (1784) - תרי"ב (1852).
 עסק בתורה כל ימיו, וכשנפטר אחיו הגדול ר' יעקב ברוכין רבה של
 קרלין בשנת תר"ה (1845) מילא את מקומו כרב העיר, עד פטירתו בשנת
 התפרסם בעקבות ספריו 'קרן אורה' על כמה מסכתות

1. קרן אורה

גמרא, נזדמן לו אדם אחד כו', אמר כמה מכוּער כו', אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני כו'. ידוע כי עיקר נתינת התורה הקדושה לא לצורך תיקון ישראל לבד נתנה, אלא אם לתקן כל ברואיו יתברך, ויעלה לרצון לפניו מעשה כל הברואים, כמו שנאמר (שמות יט, ב - ו) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי, יכוין כי לא ניכר הסגולה ואוצר חביב אם ח"ו אין לבעל הסגולה אלא זאת הסגולה, אכן אם יש לבעל הסגולה עוד דברים יקרים ונכבדים והסגולה חביבה אליו מכל אז יוכשר להקרות בשם סגולה, כמו כן בכל עת שהברואים אינן על שלימותן, וכל הימים ההם אשר הרשעים מכעיסין ובאין ואין בהם קורא בשם ה' איננו ניכר חשיבות עם סגולתו, ועיקר רצון הקדוש הוא שעל ידי עסק התורה יתקנו כל הבריות וכולם יקראו בשם ה' לבד, כאשר אנחנו מצפים לגאולה השלימה במהרה בימינו, ועם ה' יהיו כולם קודש לה' ראשית תבואת כל הברואים, כמו שנאמר (ישעיה סא, ו) ואתם כהני ה' תקראו כו', וזה שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים, וא"ת איזה חשיבות היא זאת להיות סגולה מכל העמים, לזה נאמר כי לי כל הארץ, כי על ידי העסק התורה שלכם כל הארץ יהיו לי, כי כולם יתקנו ויבאו לתכלית בריאותן. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש,

מזה נראה שעסק התורה העיקר בזה להזריח מאורה לזולתו גם כן ולהביאן אל השלימות, ולא ח"ו להתגדר בה לאמר לי לבדי ניתנה הארץ, כי בזה הוא נותן מחסור בברואיו ח"ו, ועיקר שלימות התורה הוא להשלים הבריאה ולא יהיה בה שום חסרון, וזה שאמרו ז"ל (גדרים לח א) אין השכינה שורה אלא על חכם גבור עשיר ועניו, כי אחרי כל המעלות אם ח"ו מחמת זאת יתן מחסור לזולתו כל מעלותיו לחסר תבואנו, על כן צריכה מדת ענוה להיות עמהם, ובלעדה כולם כאין, ולזה בשביל שהיתה דעתו של ר"א גסה עליו נזדמן לו אדם שהיה מכוּער ביותר לנסותו אם יתן בו חסרון, או תורתו יעמוד לו שלא ליתן חסרון בשום בריה, ואדרבה להשלים את הכל לתכלית, ולא עמד בנסיון והתחיל לבזותו ולספר בחסרונו, והשיב לו האיש לך לאומן שעשאני, לרמוז לו כי כל החכמה שלמד הוא ח"ו בלא יועיל אם על ידי זה הוא נותן חסרון בבריות, ועיקר לימוד ועסק התורה הוא לעלות חן כל הברואים בעיני יוצרן על ידי אור תורתו אשר יזריח עליהם, וזה שסידר בן זומא במשנתו (אבות פ"ד מ"א) אחר חכם גבור ועשיר איזהו מכובד המכבד את הבריות, כי זהו כבודו של מקום ברוך הוא, כמו שנאמר (ש"א ב, ל) כי מכבדי אכבד.

2. אבות פרק ד משנה א

בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קי"ט) מכל מלמדי השכלתי איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר (משלי טו /טז) טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר (שמואל א' ב') כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו:

3. ירמיהו ט

(כב) כֹּה אָמַר יְקֹוֹק אֱלֹהֵי יִתְהַלֵּל חָכֵם בְּחֻמָּתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֵל יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ: (כג) כִּי אִם בְּזָאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁכַּל וְיִדַּע אוֹתֵי כִי אֲנִי יְקֹוֹק עֹשֶׂה חֹסֵד מִשְׁפָּט וְיִצְדָּקָה בְּאֶרֶץ כִּי בְּאֶלֶה חֲפָצָתִי נֶאֱמַר יְקֹוֹק: ס

4. מהרש"א

ובלבד שלא היא רגיל לעשות כו'. לכאורה דהכי הל"ל ובלבד שלא יעשה עוד כן אבל מלשון שלא היא רגיל כו' משמע דלפעמים יעשה כן י"ל דה"ק ובלבד שלא היא עושה דבר המרגיל אותו לעשות כן דהיינו שלא היא דעתו גסה שהוא מרגילו לעשות כן לספר בגנות בני אדם כמו שעשה ואמר כמה מכוער כו' וק"ל:

5. ספר נתיבות עולם ב - נתיב הענוה - פרק ז

פ"ג דתענית (כ', ב') תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז. ומעשה שבא ר' אלעזר בן ר"ש ממגדל גדר ... והשם הזה ממגדל גדר לא מצינו בשום מקום ומה בא לאשמועין בזה שבא ממגדל גדר, בודאי אם היה המקום הזה מיוחד בתורה יותר מן שאר מקום יש לומר דבשביל כך זכר המקום אבל לא מצאנו זה במקום אחר. לכך נראה שבא לומר כי לא היה ח"ו חטא בצדיק הזה שילבש ח"ו גאוה, רק שהתורה היא למעלה למעלה על הכל כמו המגדל לכך יש בת"ח קצת גאוה, ולפיכך אמרו בפ"ק דסוטה (ה', א') שצריך שיהיה בת"ח אחד משמונה בשמינית. ... מכל מקום שמעינן מזה כי הגאוה הוא על בעל תורה בטבע וכל זה מצד הגדולה והמעלה שיש לתורה, ולכך אמר שבא ממגדל גדר, שנקראת התורה בשם זה כי יש בתורה המעלה העליונה שנרמז בשם מגדל שהוא גבוה למעלה, והתורה היא נבדלת מכל העולם כמו הגדר הזה שהוא נבדל מן רשות הרבים, ומפני כך בעל התורה יש בו קצת גאוה שרואה עצמו ג"כ גבוה ונבדל משאר הבריות. ור"א בשביל שלא היה נזהר ונשמר מאד מן הגאוה בא אל דבר הזה שאמר כמה מכוער אדם זה, והיה מבזה הבריאה שהיא מן הש"י ודבר זה אין ראוי לגדול בתורה כמו שהיה ר"א בעל תורה, כי אם היה נולד חסר עין ממעי אמו כיון שאין זה כדרך עולם ובריאות הש"י היא בשלימות אין לומר על זה לך לאותו שעשאי ואמור אליו למה עשה אותי כך כי אין זה מעשה אומן, אבל זה שלא היה בו מום, זה בודאי מעשה אומן כי כך היא הבריאה בעצמה, ופירש"י כי זה האדם שנזדמן לו היה אליהו ז"ל וכדי להציל אותו מן החטא עשה לו אליהו ז"ל דבר זה אליו שידע שחטא, וכמו שאמר אח"כ אליו ובלבד שלא ירגיל לעשות כך. וכאשר ידע שחטא אמר לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, ויותר הוי ליה לדרוש הוי שפל רוח בפני כל האדם, אבל הפי' כי הגיע לזאת המדה בשביל מדריגה ומעלת התורה, ועל זה אמר שהת"ח אשר עלה למעלת התורה יהיה רך כמו קנה כי הקנה כאשר עולה מעלה כל עוד שעלה כופף ראשו, וזהו בשביל שהוא רך כופף את קומתו, והארז הוא הפך זה מפני שהוא קשה כל עוד שהוא מתעלה הוא זקוף ואינו כפוף

6. סוטה דף ה עמוד א

א"ר חייא בר אשי אמר רב: ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית. א"ר הונא בריה דרב יהושע: ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא.

רש"י שם

אחד משמונה בשמינית - משקל קטן הוא והיינו עוכלא כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם.

ומעטרא ליה כי סאסא לשיבלתא - גסות מועט נאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו כסאסא המעטרת את השבולת.

7. אוצר המדרשים, מדרש תמורה

אם אין צדיק אין רשע, אמר רשע לצדיק מבקש אתה להחזיק לי טובה, לולי שאני רשע מאין היית ניכר. אילו היו כל בני אדם צדיקים לא היה לך יתרון. הרי אמרנו שיש לכל תמורה חוץ מדבר אחד: להודיע לכל באי עולם ברמז שהוא (הקב"ה) אחד ואין לו שני...

8. תפילה בסיום מסכת

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל, ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאובי תחכמי מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחקך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חיייתי: ברוך אתה יי למדני חקך: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות, שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת, שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

9. אוצר המדרשים

מעשה ברב כהנא. +[בתי מדרשות ח"ד].+

מעשה ברב כהנא שנתן לו הקב"ה בן ושמו סליק, והיה בן חמש שנים, תפש אביו בידו להוציאו מן הבית ללמוד תורה, אמרה לו אמו של תינוק לאיזה מקום אתה מוליך את בני, אמר לה אמסרנו למי שילמדנו תורה, אמרה לו טוב לנו שנמות שנינו ולא נראה כפרידת בנינו, אינו יוצא ולא ילמוד תורה ולא יעשה מלאכה. א"ל בעלה מהרי תני כתובתך ואקרענה ואשלם מה שבתוכה, אמרה היא מה מום ראית בי כי תגרשני והלא כתיב והיה אם לא תמצא חן בעיני כי מצא בה ערות דבר (דברים כ"ד), השיב בעלה ואמר אין מום גדול מזה כי תמנעי את בני ממים חיים, ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נ"ה), ונאמר כי חיים הם למוצאיהם (משלי ד'), אמרה האשה נעשה פשרה אני ואתה, אמר כיצד, אמרה תצא לשוק ותמצא לנו רב מובהק, ונעשה עמו תנאי על ימים ושנים רבים [שילמדו בביתנו] ולא יצא מן הבית, ואני אשרת אותו ואפלא את כליו וארחץ כתליו, מיד רצה הבעל לשוק ומצא חכם מטיל ציצית בשבעה חוליות, אמר לו שלום עליך רבי, אמר לו עליך שלום אדוני, א"ל מה שמך, אמר לו אליעזר זעירי שמי, א"ל יש לך אשה ובנים אמר הן והרי הם עומדים כנגדי, אשתי מרי תורה היא שנאמר ראה חיים עם האשה אשר אהבת (קהלת ט') ובני אדוני הם התלמידים, אלו בעלי תורה. וכן חייב האדם ללמד את בנו תורה כשיהיה כבן שש כבן שבע שנאמר עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו (ישעיה מ"ג). מיד אמרה האשה אתה [תלמד את בני בבית] ולא יצא סליק בני מפתח ביתי. אמר האיש אני מקבל עלי,

מיד כתב רב כהנא שטר לרבי אליעזר, ור"א כתב שטר לרב כהנא, ולמד את סליק בנו, ומעת שיצא מבטן אמו לא יצא מפתח ביתו עד שלמד כ"ה שנה ונעשה בן ל' שנה, ופרע רב כהנא לרבי אליעזר זעירי אלף משקל זהב.

ויצא סליק מלובש במלבושים גאים והלך לראות בשוקים עד שנרעב ונצמא, שמע מוכר המים צועק ואומר בקבוק מסובך במי ורד ומשפך מים קרים על נפש עיפה בקסקס (מטבע) אחד [ומבני משפחתו היה], אשרי שותהו! רמז סליק למוכר המים, כשבא אצלו אמר השקני, אמר לו תן קסקס ושתה מים, אמר אני חכם ולא תשקני? אמר אם חכמת חכמת לך, אמר אני בן שלשים שנה הוגה בתורה ולא תשקני! אמר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, אתה בראך אלהים להגות בתורה ואני בראני אלהים לשאוב המים ולסבול על כתפי ולמכור ולפרנס בני ביתי, מיד עמד סליק והלך לביתו בפחי נפש וקרע בגדיו והולך אותן לפני אביו ואמו, ואמר אבי! כל התלמוד אינו שוה קסקס דמי מים, ועתה הרשני לצאת לצאת לרשות (למלאכה) אחרת.

10. מסכת אבות פרק ב משנה ח

רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת

11. הרב יהודה לייב אשלג – 'שמעתי' בשלח תש"א (נכתב בידי בנו רבי ברוך אשלג)

תורה נקרא יורה מלשון "ירה יירה", שכוונתו שבזמן שהאדם עוסק בתורה, בשיעור השתדלותו בתורה, באותו שיעור הוא מרגיש את התרחקותו. היינו שמראים לו את האמת, ...

ואף על פי שהוא כנגד השכל, דהיינו השכל מחייב לפי מה שהוא מוסיף בתורה, בשיעור זה הוא צריך להרגיש שהוא יותר מקורב לה', אבל כנ"ל, שהתורה מראה לו תמיד יותר את האמת. וזהו בזמן שהאדם מחפש את האמת, אז התורה מקרבת אותו יותר אל האמת, ורואה את שיעור אמונתו באמונת השם ית'. וזהו בכדי שהאדם, יוכל לבקש רחמים ולהתפלל לה' שיקרבהו אליו ית' באמת, ...

ובזמן התעסקותו בתורה ורואה את האמת, היינו שיעור התרחקותו מרוחניות, ורואה איך שהוא בריה כל כך שפילה, שאין אדם יותר גרוע מכדור הארץ, אז הס"א באה אליו בטענה אחרת, שהאמת היא, שהגוף שלו מכוער מאוד שבאמת אין אדם מכוער בעולם יותר ממנו בעולם, בכדי שיבוא לידי יאוש היא אומרת לך כך. כי היא מפחדת, שמא ישם אל לבו ויבוא לתקן את מצבו, לכן היא מסכימה למה שהאדם אומר שהוא איש מכוער. ונותנת לו להבין, אם הוא היה נולד בכשרונות יותר נעלים ובמידות יותר טובות, אז הוא היה יכול להתגבר על רשע שלו ולתקן אותו, והיה יכול להגיע לדביקות ה'. ועל זה יש להשיב לה, שענין זה מה שהיא אומרת לו, מובא במסכת תענית דף כ', שבא ר' אלעזר בר ר' שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על החמור, ומטייל על שפת נהר, ושמח שמחה גדולה. והיתה דעתו גסה עליו, מפני שלמד תורה הרבה. נזדמן לו אדם אחד, שהיה מכוער ביותר. אמר לו, שלום עליך רבי, ולא החזיר לו. אמר לו, ריקא כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך. אמר לו, איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית. כיון שיודע בעצמו שחטא, ירד מן החמור.

ועם הנ"ל נבין, שכיון שלמד תורה הרבה, זכה על ידי זה לראות את האמת, איזה מרחק יש בינו לבין השם ית', זאת אומרת שיעור התקרבותו, ושיעור התרחקותו. וזה שאומר, שדעתו גסה עליו, דהיינו שראה את הצורה השלימה של הבעל גאה, שהוא הרצון לקבל שלו, ואז נזדמן לו לראות את האמת, שהוא בעצמו אדם מכוער ביותר. ואיך ראה את האמת, על ידי זה שלמד תורה הרבה. אם כן איך יהיה לו אפשרות להתדבק בו ית', כיון שהוא אדם כל כך מכוער. לכן שאל, אם כל בני אדם מכוערין כמותו, או שרק הוא מכוער, אבל שאר בני העולם אינם מכוערין. ומה היה התשובה, "איני יודע" פירוש הדבר שהם לא מרגישים, לכן לא יודעים. ומדוע לא מרגישים, הטעם הוא פשוט מפני שלא זכו לראות את האמת, מפני שחסר להם תורה, שהתורה יגלה להם האמת. ועל זה השיב לו אליהו, לך לאומן שעשאני, כיון שראה שבא למצב, שאין הוא יכול לעלות מהמצב שבו נמצא, נתגלה אליהו ואמר לו, לך לאומן שעשאני. פירוש, כיון שהבורא ית' ברא אותך כל כך מכוער, בטח שידע שעם הכלים האלו יכולים לבוא לשלימות המטרה, לכן אל תדאג ולך קדימה ותצליח.